

Wstęp

Na przestrzeni wieków rodzina niezmiennie pozostaje najważniejszym środowiskiem, z którym każdy człowiek związany jest przez całe życie. Matka, ojciec, rodzeństwo, krewni tworzą specyficzne więzy oparte na różnych między nimi zależnościach, w tym tych najważniejszych – emocjonalnych.

Porównując rodzinę w perspektywie historycznej, można dostrzec jej przemiany np. w strukturze czy zmianach podziału wypełnianych ról wobec najmłodszego pokolenia oraz jej funkcje opiekuńczą i wychowawczą, które stanowiły istotę jej troski i wysiłków.

Zdajemy sobie sprawę, że rodzina jest przedmiotem badań reprezentantów różnych dyscyplin naukowych. Kwestie rodziny poruszane są w monografiach, artykułach bądź w raportach z badań. Jednak z rozproszonych publikacji trudno jest niejednokrotnie określić kierunki badań i budować obraz podejmowanych badawczych wysiłków.

Koncepcja powołania serii pod tytułem **Wychowanie w rodzinie** powstała w środowisku historyków wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego i pedagogów Wydziału Humanistycznego Karkonoskiej Państwowej Szkoły Wyższej w Jeleniej Górze. Potwierdzeniem zasadności naszej inicjatywy była I Międzynarodowa Konferencja organizowana – przez wyżej wymienione uczelnie – przebiegająca pod hasłem **Wychowanie w rodzinie. Konteksty historyczne i współczesne** (Jelenia Góra – Szklarska Poręba 27-28 maja 2010 r.), która zgromadziła licznych historyków wychowania i pedagogów z Polski i Czech. Uczestnictwo w konferencji tak znacznej grupy reprezentantów z ośrodków naukowych polskich i czeskich, podejmujących szeroką problematykę rodziny, umocniło nasze przekonanie o potrzebie realizacji wymienionego projektu.

Jak sygnalizowano powyżej, problematyka rodziny znajduje się w kręgu zainteresowań licznych badaczy, zarówno historyków wychowania, jak i pedagogów, psychologów, historyków, filologów, filozofów czy socjologów. Przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych podejmują zróżnicowane zagadnienia dotyczące rodziny: jej roli w wychowaniu dzieci i młodzieży, problemów dotykających rodzinę w przeszłości i w obecnych czasach czy kwestii związanych z działaniami pomocowymi na rzecz rodziny i jej profesjonalnym oraz instytucjonalnym wsparciem. Powstaje szeroki i wielowymiarowy obraz rodziny, który zamierzamy prezentować w kolejnych tomach wydawniczego przedsięwzięcia.

Pragniemy aby seria pod tytułem „Wychowanie w rodzinie” pełniła funkcję nie tylko informacyjną o aktualnie prowadzonych badaniach w Polsce i za granicą, ale stanowiła płaszczyznę teoretycznych rozważań, skierowanych również na praktyczne rozwiązywanie problemów dotyczących rodziny. Intencją redaktorów jest publikowanie artykułów autorów – z Polski i zza granicy – reprezentujących różne dyscypliny naukowe, które kierują zainteresowania badawcze na naturalne środowisko dziecka, w którym wzrasta i poprzez które przygotowuje się do pełnienia różnych ról społecznych.

Przygotowany pierwszy tom pod tytułem **Przekaz tradycji i kultury na przestrzeni wieków** zawiera artykuły, z których część w formie krótkich referatów została zaprezentowana na konferencji. Wybrana przez nas tematyka była na tyle interesująca, iż redaktorzy postanowili wzbogacone i uzupełnione teksty zamieścić w poniższej publikacji. Włączyliśmy również teksty autorów, którzy nie uczestniczyli w wymienionej konferencji, ale poruszane w artykułach zagadnienia w pełni wpisują się w koncepcję poniższego tomu.

Na I tom składa się 17 artykułów autorów reprezentujących historię wychowania, pedagogikę i filologię polską. Zróżnicowana problematyka poszczególnych artykułów została ujęta w cztery rozdziały, z których każdy został opatrzony stosownym do treści tytułem: **I. Wychowanie w rodzinie szlacheckiej i ziemiańskiej; II. Przekaz systemu wartości w rodzinie chłopskiej; III. Rodzina w wielokulturowym społeczeństwie XIX i XX wieku; IV. Rodzina w świetle poglądów działaczy politycznych i społecznych oraz wspomnień.**

Początkowe artykuły M. Marečkovej, E. Kahl, B. Ciupińskiej i J. Rysia oraz A. Bołdyrew ukazują rodzinę szlachecką i magnacką na przestrzeni

XVII – XIX wieku, w której „odbywał się przekaz wartości uznanych przez poprzednie pokolenia wraz z ich niezbędną aktualizacją do zmieniających się warunków społeczno-politycznych i gospodarczych”¹. W czasach utraty bytu państwowego rodzina zdecydowanie umocniła swoją pozycję, szczególnie w zakresie realizowania funkcji wychowawczych dzieci i młodzieży. Należy żałować, że tylko jeden artykuł sytuuje się w czasach zaborów. Na przełomie XIX i XX w., w kontekście sytuacji politycznej i oświatowej przede wszystkim rodzina stawała się dla młodego pokolenia łącznikiem z tradycją, miejscem przekazu wartości i kształtowania postaw.

Przekaz tradycji następował w różnych grupach społecznych. Zainteresowania kolejnych autorek skoncentrowały się na rodzinach chłopskich w II RP.

Do tych kwestii odnoszą się artykuły A. Samsel i A. Józefowicz (Rozdział II). Rodzina wiejska w okresie międzywojennym podlegała zróżnicowanym wpływom cywilizacyjnym i kulturowym. Za istotne dla wychowania młodego pokolenia należy uznać zmieniający się stosunek do edukacji. Rodzina chłopska zaczęła dostrzegać wagę kształcenia swoich dzieci, a to niejednokrotnie wiązało się z budzeniem aspiracji wśród młodego pokolenia.

Uzasadnionym wydało się zamieszczenie w tej części tomu artykułu podejmującego problemy rodziny wiejskiej na początku XXI wieku. Autorka – K. Palka na podstawie własnych badań, przeprowadzonych wśród uczniów gimnazjów świętokrzyskich (rok szkolny 2007/2008) zastanawia się nad wpływem środowiska rodzinnego na kształtowanie aspiracji młodzieży. Interesujące wnioski, stanowią materiał pozwalający na porównanie stawianych priorytetów w wychowaniu przez rodziny chłopskie w II RP i na początku XXI wieku.

Pisząc o rodzinie nie można pominąć przedstawicieli mniejszości narodowych (Rozdział III). Żyjący wśród polskiej społeczności przekazywali własne tradycje i wartości w wychowaniu młodego pokolenia (U. Wróblewska, J. Vaculik, B. Orłowska, M. Zdulski). Podobne zadania realizowały rodziny polskich imigrantów, którzy pod koniec XIX wieku znaleźli się w Kanadzie. Dzieci wychowywano w tradycji patriotycznej i wierze katolickiej, poszanowaniu języka ojczystego i zwyczajów ojców,

¹ A. Winiarz, *Rola i znaczenie matki w polskiej rodzinie magnackiej i szlacheckiej w XVIII-XX wieku. Ciągłość i zmiana*, [w:] K. Jakubiak (red.), *Rodzina jako środowisko wychowawcze w czasach nowożytnych*, Bydgoszcz 1995, s. 61.

choć, jak zauważa autor – L. Albański, „czasami kontakt ze światem zewnętrznym prowadził do większej emancypacji członków rodziny (...)” i przejmowania elementów kultury „obcej”.

Do rozdziału IV włączyliśmy pojedyncze artykuły dotyczące poglądów polityków i działaczy społecznych (W. Jamrożek, A. Suska, I. Stelmasiak) oraz wspomnienia (J. Szablińska i P. Litwicka).

Zamieszczone w I tomie artykuły poruszają szeroką problematykę rodziny, jej problemów, ale przede wszystkim funkcji, jaką pełniła w wychowaniu dzieci i młodzieży. Prezentowane teksty, w których wykorzystano bogatą literaturę oraz materiały źródłowe, odzwierciedlają wysiłek badawczy autorów i uzupełniają naszą wiedzę na temat rodziny na przestrzeni XVII-XXI wieku.

Powyższa, zróżnicowana problematyka, ujęta w części tematycznej, wskazuje na szeroki obszar badań nad rodziną. Redaktorzy wyrażają nadzieję, że każdy z kolejnych tomów „**Wychowania w rodzinie**” zostanie poświęcony jednemu z powyższych zagadnień.

Stefania Walasek
Leszek Albański